

JULKINEN TAIDE 2020

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

JULKISEN TAITEEN VUOSI

HENRI TERHO
Erityisasiantuntija, Taiteen edistämiskeskus

Edessäsi on järjestyksessään ensimmäinen *Julkisen taiteen vuosikatsaus*. Olemme jo pidempään halunneet kirjata pysäytyskuvia siitä, miten julkinen taide ja sen taustalla olevat rakenteet muuttuvat.

Julkisen taiteen suhde aikaan on erityinen: teokset ovat ympärillämme joskus sukupolvelta toiselle ja kannamme historiaamme mukanaamme myös julkisen tilan taiteessa. Teoksissa pitää poikkeuksellisella tavalla miettiä elinkaarta, pysyvyyttä tai väliaikaisuutta. Tai sitten tekijät haluavat nimenomaan rikkoa ikuisuuden tavoitteet ja tehdä määräaikaista, hetkelistä ja ohimenevää.

Meillä tuppaa olemaan myös vahva mielikuva siitä, että julkinen taide on ollut muutoksessa, sen rakenteet ovat muuttuneet, sitä on enemmän kuin ennen tai sen on erilaista kuin ennen. On silmiinpistävä, että nämä arviot perustuvat pääosin mielikuviin: muutoksen dokumentointi on ollut kovin vähäistä. Tämä julkaisu on eräänlainen muutoksen dokumentoinnin aloitus.

Julkisen taiteen vuosikatsaus ei kerro tarkkaan ottaen siitä, minkälaista taidetta minäkin vuonna Suomessa on tehty. Pikemminkin tämä julkaisu on yritys saada kiinni niistä teemoista, keskusteluista, toiveista ja murheista, joita vuonna 2020 on liikkunut julkisen taiteen ympärillä. Tarkoitus ei ole myöskään olla tieteellisen objektiivinen, enemmänkin tietoisin subjektiivinen.

Julkinen taide 2020 -artikkeli on koostettu kolmen pyöreän pöydän keskustelun sarjasta, johon kutsuimme mukaan kuusi julkiseen taiteeseen erikoistunutta taiteilijaa, jotka työskentelevät tällä hetkellä myös Taiteen edistämiskeskuksen eri toimikunnissa. Keskustelut liikkuvat tiettyjen teemojen ja teoskonseptien ympärillä. Keskiössä ovat mm. taiteilijan asema ja osaaminen julkisen taiteen hankkeissa, kilpailujen ja hankintamallien moninaisuus ja edut sekä uudenlaiset julkisen taiteen alustat ja muodot. Artikkelin on vastaus kysymykseen, mikä julkisen taiteen tekijöitä puhutti juuri vuoden 2021 alkaessa.

Suorempaa teoskohtaista analyysia julkaisuun tuo taidekriitikko Sini Monosen *Julkisen taiteen vuosikritiikki*. Tilasimme sen erikseen, koska julkinen taide ei juuri näy taidekriitikissä. Mitä aiheesta sanoisi, jos siitä kirjoitaisi taidekriitikin? Vuosikritiikissä sekä pyöreän pöydän keskusteluissa tuli esille jotain, minkä nimesimme julkisen taiteen metamateriaaliksi. Julkista taiteesta on monia mielipiteitä myös niillä, jotka eivät ole nähneet teoksia. Niiden ympärillä liikkuu erilaisia tekstejä, kuvia, sosiaalisen median mielipiteitä. Tämä on myös yksi yhteenvedon keskeisistä havainnoista: teokset ovat olemassa objekteina tai taidetekoina, mutta myös mielikuvina, kirjoituksina, muistumina, kerrottuina.

Julkaisun on tehnyt Taiteen edistämiskeskuksen Julkisen taiteen asiantuntijapalvelujen tiimi. Se julkaistiin Julkisen taiteen kevätpäivillä 18.5.2021.

POIKKEUSAJAN ARJEN TAIDE

JULKISEN TAITEEN VUOSIKRITIIKKI 2020
SINI MONONEN

Kävelin joulukuussa 2020 Helsingin rautatieaseman kiskot alittavassa alikulkutunnelissa, kun bluetooth-kuulokkeistani loppui yhtäkkiä virta.

Musiikki pätki hetken ja sammui sitten. Muutaman sekunnin ajan siihen sekoittui outoa ja kummallista sirinää. Oli kuin jossain olisi särissyt loisteputkivalo, joka soi musiikin sisällä: menikö tämä biisi tosiaan näin, *en muistanutkaan!*, mietin.

Kun otin kuulokkeet pois korvistani, tajusin kuulleen tunnelissa olleen Josué Morenon äänitaideteoksen, *Tunnel Piece* (2020). Sen epätavallinen sirinä loi hetkellisesti illuusion oudosti sähköllä viritetyssä putkessa tai musiikista, joka olisikin ollut aivan jotain muuta kuin muistin.

Morenon ääniteos teki sen, mitä julkinen taide parhaimmillaan tekee. Se tupsahtaa keskellä arkea eteen yllättäen ja virittää jokapäiväisyyden uuteen moodiin. Tunnelissa kävelemisestä tuli taide-elämys.

Julkinen taide voi toimia monin eri tavoin. Se voi löytää lukemattomia muotoja laajennetusta veistotaiteesta mediataiteeseen, julkisessa tilassa tapahtuviin performansseihin sekä ääni- ja valotaiteeseen. Se on huomiota herättävää julkisen tilan maalausta ja vähäeleisempää katsojan yllättävää taidetta. Joskus se tuntuu suorastaan piiloutuvan yleisöltään ja toisinaan se kutsuu osallistumaan ja muokkaamaan itse arkiympäristöä.

Omia suosikkejani kotini ympäristössä koetusta taiteesta ovat olleet puolalaisen Sainerin vuonna 2018 tekemä julkinen maalaus Helsingissä osoitteessa Toinen linja 10, jossa Hekan talon päätyseinään maalattu tyttö näyttää kurkistavan viereisen rakennuksen tornin takaa. Sopivan etäisyyden päästä vaikuttaa siltä kuin tytön paidan raidat jatkuisivat katon saumoissa. Maalaus leikittelee myös paikalle ominaisella valon liikkeellä: taiteilija on maalannut muiden rakennusten seinää varjostamat kohdat valoisiksi.

Mieleenpainuva oli myös Nestori Syrjälän vuosina 2016 ja 2017 toteuttama performanssi *Running Man*, jossa mustaan pukuun sonnustautunut mies juoksi salkku kinalossa ympäri kaupunkia. Tämän teoksen teki poikkeukselliseksi se, että koen muistavani teoksen hyvin, vaikka en koskaan todellisuudessa nähnyt sitä. Pelkkä ajatus ympäriinsä juoksevasta miehestä painui mieleeni.

MUSTA GRANIITIVEISTOS, Chiaki Kobinata, 2004, Helsinki. Kuvaaja: Aura Saarikoski

Siinä missä maalaukset ovat julkisen taiteen valtavirtaa, julkisina teoksina toteutettuja performansseja näkee harvemmin. Uudella vuosituhanella julkinen taide on kuitenkin monipuolistunut ja lähestynyt Suzanne Lacyn 1990-luvulla lanseeraamaa *new genre public artin* ideaa. Käsitteellä Lacy kuvaa taidetta, joka ei vain sijoitu perinteisen patsaan tavoin julkiseen tilaan vaan on julkista myös siten, että se tunnistaa julkisen paikan jaetun luonteen ja kutsuu osallistumaan. Tällainen julkinen taide murtaa hierarkioita instituutioiden ja auktoriteettien sekä yleisöjen välillä. Se pyrkii huomiomaan paikan historian luonnonpaikkana, rakennettuna ympäristönä sekä sosio-kulttuurisena verkostona.

Suomessa tämän kaltaista osallistavaa julkista taidetta on nähty muun muassa IHME-nykytaidefestivaalilla. Nykyisin nimellä IHME Helsinki toimivassa tapahtumassa yleisö on päässyt muovaamaan savea Antony Gormleyn teoksessa *Savi ja kollektiivinen keho* (2009), luovuttamaan sydämenlyöntejään osaksi Christian Boltanskin *Sydänarkistoa* (2012) tai viittomaan lipuilla viestejä muille kaupunkilaisille matkan takaa Miroslaw Balkanin *Signaalit*-teoksessa (2013) – teos, joka olisi ollut erityisen hienoa kokea pitkien etäisyyksien koronavuonna 2020.

SAMMUTETUT VALOT

Vuosi 2020 oli vetäytymisen ja peruutusten vuosi. Vaarallista tartuntatauti torjuttiin kokoontumisrajoituksilla, jotka vaikuttivat myös julkisessa tilassa olevaan taiteeseen.

Ennen pandemian kiihtymistä vuosi ehti kuitenkin alkaa suurella volyyymilla. Tammikuussa järjestetty valotaiteen festivaali Lux Helsinki keräsi ennätysyleisön: viiden päivän aikana tapahtumassa arvioitiin käyneen yli 600 000 ihmistä. Lux Helsinki onkin erinomainen esimerkki suuren yleisön julkisen taiteen tapahtumasta. Tapahtuman järjestetään vuoden pimeimpään aikaan vaihtuvassa lokaatiossa Helsingin kantakaupungissa ja sen liepeillä. Se esittelee valotaiteen suuria kansainvälisiä nimiä yhdessä ammattitaiteilijoiden ja alan opiskelijoiden kanssa. Valotaide ohjaa yleisöä katsomaan rakennettua ympäristöä uusin silmin ja löytämään visuaalisia elämyksiä vuoden pimeimmästä jaksosta.

Kun vuosi vaihtui uuteen, vuoden 2020 Lux Helsinki jouduttiin kuitenkin perumaan. On selvää, että edellisenä vuonna ennätysyleisön kerännyttä massatapahtumaa ei olisi voinut järjestää aivan samantyyppisellä kaavalla keskellä koronapandemiaa.

Festivaalilla on perinteisesti nähty kävelyreitillä varrella näyttäviä dramaturgisia teoksia, jotka ovat vetäneet suuria massoja äärelleen. Esimerkiksi vuoden 2020 festivaalilla Senaatintorilla esitetty Teresa Marin *SunWind*

COZY LIKE A COLD FOREST, Telmo Miel, 2017, Joensuu. Kuvaaja: Kati Leinonen

(2020) oli perinteisellä projisointitekniikalla toteutettu freskomainen kokonaisuus, jonka visuaalista kertomusta yleisö kokoontui seuraamaan. *Sun-Windin* kaltaiset suuret ja näyttävät teokset ovatkin vaikeasti toteutettavia edes ulkotiloissa aikana, jolloin yleisö ei voi kohdata toisiaan.

Miltä koronavuonna tuntui suunnitella massiivista julkisen taiteen tapahtumaa? Lux Helsingin vastaavan tuottajan Susa Nokelaisen mukaan festivaalin kohtaloa pohdittiin aina maaliskuusta asti, jolloin pandemia alkoi vaikuttaa suomalaisessa yhteiskunnassa toden teolla. Perinteisen reittimuo-toisen festivaalin lisäksi harkittiin mallia, jossa teokset olisi ripoteltu laajasti ympäri kaupunkia. Vähän samaan tapaan siis kuin vuonna 2019 Suomen kuvanveistäjäliiton järjestämässä *Sculpture Expandedissa*, jossa nykyveistoksia sijoitettiin kantakaupungin lisäksi laajasti eri kaupunginosiin. Lux Helsingin ollessa kuitenkin suurten massojen festivaali, edes teoksia hajauttamalla ei voitu varmistua tapahtuman turvallisuudesta ja se päätettiin perua vuoden 2021 osalta kokonaan.

TAIDETTA NÄYTÖILLÄ

Taiteen edistämiskeskus teetti lokakuussa 2020 kyselyn, jonka perusteella peräti 72 % suomalaisista haluaa asuinympäristöönsä lisää taidetta. Kyselyssä ei kuitenkaan yksilöity sitä, millaista julkisen taiteen pitäisi olla. Olisiko se siis graffitia, veistoksia vai jotain muuta – ehkä uusia asuinrakennuksia pitäisi suunnitella tulevia asukkaita ja heidän taidetoiveitaan kuunnellen?

Tai ehkä asuinalueille pitäisi tuoda lisää mediataidetta. Mediataide tuntuisi sopivan luontaisesti nykyihmisen arkeen: medianäyttöjä on joka puolella julkisesta liikenteestä ostoskeskuksiin ja ruokakauppoihin. Niitä näkyy maanteiden varsissa ja ihmiset kantavat niitä älylaitteiden muodossa mukanaan.

Helsingin kaupunginorkesteri, Nykyaiteen museo Kiasma ja audiovisuaalisen taiteen levittäjäorganisaatio AV-arkki käynnistivät 2018 yhteisen julkisen mediataiteen hankkeen *Visuaalinen alkusoitto*. Se oli suunniteltu tuomaan mediataidetta Helsingin kaupunginorkesterin konserttien alkukuvaksi. Yleisö näkee teoksen saapuessaan konserttiin, mutta samalla Musiikkitalon seinässä olevalla pohjoismaiden suurimmalla näyttöllä pyörivä mediataideteos elävöittää muuta kaupunkikuvaa. Projektin puitteissa on myös tilattu uutta mediataidetta: Jenni Toikan *Preludi Op. 28 No 2, a-mollin* oli määrä pyöriä Musiikkitalon seinällä loppuvuodesta 2020.

Toikan teoksen tuotanto mutkistui kuitenkin koronapandemian myötä ja lisäksi Helsingin kaupunginorkesterin konserttien peruunnuttua koko *Visuaalinen alkusoitto* koki saman kohtalon. Orkesterin intendentti Aleks Malmberg kertoo, että taideteosten esittäminen päätettiin lopettaa, sillä niiden esityskontekstin luonne muuttui konserttien peruunnuttua eikä ulkotilassakaan haluttu järjestää tapahtumia, jollaiseksi *Visuaalinen alkusoitto* miellettiin.

TILASTOTIETOA

KUNNAT JA JULKINEN TAIDE

27 % kunnista on tehnyt päätöksen prosenttiperiaatteen noudattamisesta.

72 % ihmisistä haluaa taidetta arkiympäristöihinsä

(Lähde: Kantar TNS, lokakuu 2020, Taiteen edistämiskeskus)

64 % suomalaisista asuu prosenttiperiaatteeseen sitoutuneen kunnan alueella.

(Lähde: Teaviisari 2019, THL)

MUSEOT JA JULKINEN TAIDE

Suomen taidemuseoiden kokoelmissa on **26 947 julkisen taiteen teosta**.

Vuoden aikana kokoelmiin hankittiin **205 uutta julkisen taiteen teosta**.

Museoiden kokoelmista löytyy lisäksi **3 202 digitaalista objektia**.

(Lähde: Museotilastot 2019)

Vuonna 2020 voimaan tulleen alueellisen vastuumuseojoon myötä julkinen taide korostuu omana tehtäväalueenaan.

Alueellista taidemuseotehtävää hoitaa yhteensä 17 museota.

Vain harvalla vastuumuseoista on erillistä julkisen taiteen budjettia ja teosten huoltokäytännöt ovat vaihtelevia.

TAIKE JA JULKINEN TAIDE

Prosentti rakennuskustannuksista taiteeseen -avustuksia on jaettu vuodesta 2014.

Avustuksia on vuosina 2014–2020 jaettu yhteensä **87 hankkeelle**.

Avustusten kokonaissumma on lähes **2,5 miljoonaa euroa**.

SUSI KOSIOMATKALLA, Eija Hänninen & Henna Onnela, 2007, Joensuu.

Kuvaaja: Kati Leinonen

Mutta onko julkisessa tilassa mediaseinällä pyörivä mediataideteos tapahtuma? Ja olisiko koronapandemia voinut luoda uuden kontekstin, jossa mediataide olisi voinut tuoda kaupunkilaisille uusia muistoja monien peruutusten keskellä?

Koronapandemian aikana tapahtuman riskien arvioiminen jää järjestäjälle. Aluehallintovirasto Avin mukaan tapahtumaksi ei määritellä satunnaista asiaa, joka ei tapahdu mihinkään tiettyyn kellonaikaan ja joka on esillä pitkiä aikoja (esimerkiksi ympärivuorokautisesti päiviä, viikkoja tai kuukausia). Etenkin, jos paikalle ei erityisesti houkutella ihmisiä eikä tilaisuutta mainosteta kummemmin, tapahtumasta tuskin on kyse. Esimerkkinä tällaisesta ei-tapahtumallisesta asiasta voisi olla juuri yötä päivää medianäytöllä pitkiä aikoja pyörivä mediataideteos.

Jenni Toikka lähettää minulle esikatseluversion tulevasta teoksestaan. Siinä on kaksi hahmoa, jotka istuvat vuoroin pianon ääressä. He näyttävät soittavan. Kamera liikkuu pehmeästi ja sulavasti hahmojen välillä. Ääntä ei ole. Teos on vangitseva, mutta pakkautuisivatko massat odottamaan sen näyttäytymistä Kansalaistorille?

Toikan taide tuo mieleen Sini Pelkin ja Jani Ruscican teoksen *Screen Test for A Living Sculpture* (2012), joka on nähty Turun kaupunginteatterin taideseinän medianäytöllä ja joka on nyt sijoitettu pysyvästi Helsingin kaupungintalolle.

Myös se on rytmiltään ja tunnelmaltaan lipuva. Satunnaisesti kaupunkiin ilmestyvänä ja seesteisen levollisena sen luonne on aivan eri, kuin esimerkiksi uuden vuoden ilotulitusten, jotka rajoittuvat tiettyyn aikaan ja jota ihmiset ovat tottuneet katsomaan yhdessä.

Moni kaupunki peruikin vuotuiset ilotulituksensa vuodenvaihteessa. Niitä ennen peruutuksia olikin nähty aika tavalla. Niin ikään IHME Helsinki siirsi Helsingin Soutustadionille suunnitellun Jana Winderenin ääni-installaation vuoteen 2021. Eräänlaisen peruutuksen koki myös Helsingin kauppatorilla seisova Ville Vallgrenin *Havis Amanda* (1906), jonka ympärille vuosittain keskittyneet vappujuhlat suitsittiin suojaamalla patsas korkealla aidalla.

Nuoren Voiman liiton järjestämän Runokuu-festivaalin aikana HSL:n diginäytöille tuotu *Runoja raiteilla* sen sijaan järjestettiin tavalliseen tapaan. Runokuuun tuotannosta vastaava ohjelmajohtaja Anna Borgman luonnehtii *Runoja raiteilla* -projektia sellaiseksi, että se osuu ihmisten silmiin silloin, kun he ovat julkisissa liikennevälineissä muutenkin. Sitä ei siis tarvitse lähteä erikseen katsomaan vaan se on osa kaupungilla kulkemisen arkikokemusta.

Runot voi kokea, jos tulee nostaneeksi silmänsä näytölle juuri silloin kun runo sinne ilmestyy.

PIENTÄ PAIKALLISTA

IC-98:n eli Patrik Söderlundin ja Visa Suonpään yhdessä runoilijoiden Henriikka Tavin, Mikael Bryggerin ja Olli-Pekka Tennilän kanssa toteuttama *IÄI* (2020) on Helsingin Viikissä sijaitseva "metsään uppottava taideteos". En ole nähnyt *IÄI:tä*, mutta Helsingin taidemuseo HAMin verkkosivut herättävät kiinnostuksen. Millaista on nykyrunoutta sisältävä metsään upottava taide?

Hamin sivut lupaavat: "Paikkasidonnainen runointerventio koostuu 38 sanasta tai tavusta. Kuivajärven metsässä sanat ja tavut on kaiverrettu puihin, kallioihin ja kiviin."

IÄI sytyttää kuvauksen perusteella voimakkaita mielikuvia. Voi olla, että se jää elämään mieleeni Nestori Syrjälän *Running Manin* tavoin, kunnes joku päivä pääsen kokemaan itse teoksen.

Julkinen taide voi olla myös tätä: ohimeneviä hetkiä ja aavistuksia – jopa pelkkiä ideoita – jotka lujittuvat sitkeiksi muistoiksi. Sen materiaalia voivat olla aineettomat ajatukset, katoavat materiaalit, välähdykset ja kaiut.

Samankaltaista huokoisuutta ja jokapäiväiseen arkeen sekoittuvaa pehmeyttä voi edustaa myös nykypatsas, vaikka se olisi graniitista veistettyä.

Helsingin Herttoniemenrannassa Adriananpuistikossa paljastettiin syksyllä Emma Jääskeläisen *Put put* (2020). Kun näin patsaan ensimmäisen

kerran, Helsingissä oli satanut lunta. Aluksi teosta oli vaikea erottaa lumikasojen keskeltä. Pienen ihmisen kokoinen *Put put* on simpukanmuotoinen vaalea kumpu, joka on sijoitettu suoraan maahan, ilman teosta sen omasta ympäristöstä erottavaa jalustaa.

Put put näyttää pullealta. Puistossa on pari lasta. Toinen nojaa teokseen, toinen haluaa graniitin karheaa pintaa.

Kiitos Anna Borgmanille, Aleksi Malmbergille, Susa Nokelaiselle, Sini Pelkille ja Jenni Toikalle, jotka kertoivat vuoden 2020 koettelemuksista ja onnistumisista tämän tekstin kirjoittajalle.

LÄHTEET

IHME Helsinki -teos 2020 siirtyy – ilmastotyö jatkuu. IHME Helsinki. Uutinen 3.6.2020
<https://www.ihmehelsinki.fi/2020/06/ihme-helsinki-teos-2020-siirtyy-ilmastotyo-jatkuu/> (tarkistettu 19.2.2021).

IÄI. Teosesittely Helsingin taidemuseo HAMin verkkosivuilla.
<https://www.hamhelsinki.fi/sculpture/iai-ic-98-mikael-brygger-henriikka-tavi-olli-pekka-tennila/> (tarkistettu 19.2.2021).

Lacy, Suzanne (toim.) 1995. *Mapping The Terrain: New Genre Public Art*. Seattle: Bay Press.

Parikka, Valtteri. Havis Amandan patsas on aidattu, vartijat saapuvat vappuna. *Helsingin Sanomat* 27.4.2020.

Remes, Sami & Soile Lahti. Mitä tapahtumia aluehallintavirasto voi kieltää? – Konsertit ja urheilukisat kielletty, kauppojen aleruuhkat jatkuva. Kirjoitus aluehallintavirasto AVIn verkkosivuilla 2.12.2020.
<https://avi.fi/sv/bloggen/-/blogs/mita-tapahtumia-aluehallintovirasto-voi-kieltaa-konsertit-ja-urheilukisat-kielletty-kauppojen-ale-ruuhkat-jatkuvat> (tarkistettu 19.2.2021).

STT. Lux Helsinki teki yleisöennätyksen: yli 600 000 ihmistä käveli valofestivaalin reitillä yhteensä 1,5 miljoonaa kilometriä. *Helsingin Sanomat* 9.1.2020.
<https://www.hs.fi/paivanlehti/11012020/art-2000006367511.html> (tarkistettu 19.2.2021).

Valtaosa väestöstä haluaa taidetta arkiympäristöönsä. Taiteen edistämiskeskus. Uutinen 27.1.2020.
<https://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1342280> (tarkistettu 19.2.2021).

VERSOT, Anu Halmesmaa, 2020, Kaarina. Kuvaaja: Vesa Aaltonen

JULKINEN TAIDE 2020

MARI KEMPPINEN

Viime vuosikymmenien aikana julkinen taide on tuntunut olevan trendi, eikä siihen kohdistuvalle kiinnostukselle näy loppua. Helmi-maaliskuussa 2021 Taiteen edistämiskeskus kutsui koolle kolme pyöreän pöydän keskustelua, joiden tarkoituksena oli pysähtyä pohtimaan julkisen taiteen tärkeitä ajankohtaisia aiheita ja kehityssuuntia. Julkisella taiteella tarkoitetaan tässä kaikkea sitä visuaalista taidetta, joka löytyy museoiden ja gallerioiden seinien ulkopuolelta julkisesta tilasta. Tämä artikkeli on kirjoitettu näiden keskustelujen pohjalta. Siihen on koottu keskusteluissa esiin nousseet tärkeimmät teemat. Mikä kentällä nyt innostaa ja askarruttaa?

Keskusteluihin osallistuivat julkisen taiteen kentällä toimivat kuvataiteilija Marjo Heino, valaistussuunnittelija ja valotaiteilija Elisa Hillgen, kuvanveistäjä ja arkkitehti Maija Kovari, kuvataiteilija Jaakko Niemelä, kuvataiteilija Pasi Rauhala, kuvataiteilija Denise Ziegler sekä Taiteen edistämiskeskuksen erityisasiantuntija Henri Terho ja taideasiantuntijat Maija Kasvinen ja Mari Kemppinen. Lisäksi yhteen keskusteluista osallistui tämän julkaisun vuosikritiikin kirjoittanut kriitikko Sini Mononen.

TAIDE ON MAHDOLLISUUS JA MERKITYKSIÄ

Merkityksellisyden kokemus on taiteen mahdollisuus. Taiteen yksi tarkoitus on luoda yhteys kokijan, teoksen ja taiteilijan välillä. Taide pystyy pureutumaan merkityksiin verevämmän kuin moni muu ammattikunta, jossa merkityksellisyys resonoi. Esimerkiksi arkkitehtuurissa käytettävissä olevat keinot ovat rajatummalla kuin taiteessa, jossa käytännössä mikä vain on mahdollista. Merkityksien luominen ja tuominen myös julkiseen tilaan on tarpeellista ja tärkeää. Jokainen meistä muistaa jonkin koskettavan taidekokemuksen. Miten taide voikaan hämmäntää, lohduttaa, pysäyttää, kyseenalaistaa tai ilahduttaa! Nämä kokemukset ovat arvokkaita ja muistutavat meitä omasta inhimillisyydestämme ja asioiden universaaliudesta.

FIBONACCI SEQUENCE 1-55, Mario Merz, 1994, Turku. Kuvaaja: Vesa Aaltonen

Julkinen taide antaa mahdollisuuden paremman ja moniäänisemmän yhteiskunnan rakentamiseen. Julkisen tilan taide jättää ympäristöön jäljen meistä ja siitä, mitä me tässä ajassa pidämme tärkeänä. Taide voi myös auttaa pohtimaan omaa suhdettamme julkiseen tilaan ja siinä toimimiseen. Julkisen tilan merkitys meille on muuttunut. Sata vuotta sitten tunteiden näyttäminen julkisella paikalla ei ollut soveliasta. Yhteiskunnalliset muistomerkit ovat antaneet mahdollisuuden kollektiiviseen asioiden käsitteilyyn. Ne edustavat asioita, joita on aikanaan pidetty muistamisen arvoisena, kuten suurmiehiä, sotilaita, ja tärkeitä sotatapahtumia. Maailman muuttuessa muuttuu myös sen tarve, mitä halutaan käsitellä ja ketä muistaa. Tämän keskustelun käyminen on hyödyllistä ja sen tulisi kulkea rinnakkain uusien teosten syntyminen kanssa. Emme voi ajatella julkista taidetta vain asioiden vahvistamisena, hegemoniana. Aivan yhtä tärkeää on julkisen tilan taiteen mahdollisuus vastavoimana. Sitä ei saisi unohtaa hegemoniaan ja valtaan liittyvissä kysymyksissä. On paljon taidetta, jossa näihin valtarakenteisiin halutaan puuttua.

Edelleen on paljon toimijoita, joille julkinen taide näyttyy jonkinlaisena veloitteena. Kun taide tuodaan määräyksillä mukaan, vaikka rakentamiseen, siihen saatetaan myös suhtautua pakkona, josta ei jakseta innostua tai pitää huolta. Kuinka nämäkin tahot saataisiin näkemään julkinen taide mahdollisuutena? Taiteilijan roolin vakiinnuttaminen rakennushankkeissa auttaa hälventämään ajattelua, että taide on jokin muusta erillinen ja hankala asia. Asian normalisoituminen ja tuttuus auttavat avaamaan myös ajattelua siihen, mitä kaikkea taiteella voidaan saada aikaan.

On yhä tärkeämpää puhua siitä, mitä arvokasta taiteeseen panostetulla rahalla saa, ettei sitä koeta turhana tai ylimääräisenä. Keskustelun lisääminen yleisön kanssa auttaa taiteen vastaanottamisessa. Keskustelun ja avoimuuden kautta julkista taidetta tehdään tutummaksi ihmisille. Erilaisten taidekokemusten esiin tuominen avaa väylän ihmisten omien tuntojen pohdinnalle, taiteen ja elämän äärellä.

TAITEEN MONIMUOTOISUUS

Julkinen taide hakee jatkuvasti uusia muotoja ja kenttä on monipuolistunut. Pyöreän pöydän keskusteluissa esiin nousivat erilaiset mediataiteen mahdollisuudet ja valon käyttö taiteen materiaalina. Myös tapahtumalliset ja väliaikaiset teokset ovat jo monille tuttuja. Valotaidetta on tullut kaupunkitilaan festivaalien lisäksi enemmän myös pysyvinä teoksina. Pimeässä pohjoisessa se on paikallaan ja hyvä nähdä trendinä. Suomen valotaiteen seura FLASH on tehnyt paljon asian eteen ja tänä vuonna 2021 Jyväskylä on kansainvälisen valotaiteenverkoston puheenjohtaja.

Valotaiteen lisääntyminen on lisännyt myös keskustelua siitä, mikä on valotaidetta, ja mikä valaistussuunnittelua. Myös kriittistä keskustelua on syntynyt värivalaistuksesta, kaupunkitilan ylivalaisusta, kirkkaista

valomainoksista ja karnevalistisen valon tuomisesta ympäristöön. Valotaiteen lisääntyessä olisi paikallaan pohtia syvemmin teosten sisältöä ja lisätä kuratoraalista keskustelua. Koska asia on suuremmalle yleisölle vielä vieras, valotaiteeksi hyväksytään nyt helposti esimerkiksi standardiratkaisuilla tehty kuviovalaistus.

Kuratoinnin lisäksi valotaiteeseen, kuin myös muuhunkin julkiseen taiteeseen, kaivattaisiin osaamista teosten ylläpidosta. Teosten elinkaaria ei ole monesti mietitty etukäteen ja valitettavan usein teokset päästetään huonoon kuntoon. Valotaiteen kohdalla järkevä elinkaari voisi olla esimerkiksi 5–7 vuotta, jonka jälkeen laitteisto tulee uusia. Tietysti myös tuona aikana teosta tulee tarvittaessa huoltaa, mutta tekniikan kehittymisen myötä nykyään pystytään installoimaan valoteoksia suhteellisen huoltovapaasti tuon arvioidun 5–7 vuoden käyttöajan ajan.

Virtuaalimaailma leviää kaupunkitilaan

Viime vuosina myös medianäytöt ovat lisääntyneet julkisessa tilassa. Teknologian kehittymisestä johtuen mahdollisuuksia on huima määrä. Vastaanotimet ja päätelaitteet ovat jo olemassa. Haasteena medianäyttöjen käytössä taiteen alustana on monesti se, että näytöt ovat usean eri tahon hallinnoimia, joten niille on vaikea suunnitella suurempia yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Medianäytöillä on lisäksi lähes poikkeuksetta kaupallista mainossisältöä. Mainos- ja taidesisältöjen välillä voi olla ristiriitaisuuksia. Miten teosta tulkitaan suhteessa ympärillä oleviin mainoksiin, joita taiteilija ei voi määrittää? Toisaalta julkinen taide on aina olemassa suhteessa ympäristöönsä ja kommentoi sitä osaltaan. Tämän lisäksi julkisen taiteen vastaanottamiseen kuuluu ”hajamielisyys” ja taiteen erottuminen ”taiteena” joskus vain heikoin signaalein. Medianäytöillä oleva julkinen taide erottuu kuitenkin ympäristöstään siinä missä muukin julkisessa tilassa oleva taide sen ympärillä olevasta ”ei-taiteellisesta” sisällöstä.

Tulevaisuudessa teosten kunnossapito, uusiminen ja teospoistot ovat isoja kysymyksiä. Uudet mediat ovat yksi tapa, jolla lisätyn todellisuuden keinoin voidaan tehdä virtuaaliteoksia kerroksittain olemassa olevien teosten päälle esimerkiksi yhdistettynä muraaleihin tai veistoksiin. Näin tehtiin mm. *Sculpture Expanded* -näyttelyhankkeessa vuonna 2019 ja tehdään vuosittain Helsingin Arabianrannassa muraalien yhteyteen.

Virtuaalisen kaupunkitilan merkitys kasvaa tekoälyn kehittyessä, jolloin virtuaalista julkista taidetta pystytään tuomaan paremmin julkiseen tilaan. Voidaan luoda yksilöllisiä kokemuksia ja jokainen voi luoda oman virtuaalisen todellisuutensa. Teknisesti tämä tulee mahdolliseksi muutaman vuoden sisällä tekniikan, kuten XR-lasien (Extended reality), kehittyessä. Tämä demokratisoi julkista taidetta etenkin nuorille, joille sovellusten, laitteiden ja sosiaalisen median käyttö on luontevaa.

TEOSTEN TARINALLISUUS JA METAMATERIAALIN MERKITYS

Tapahtumallisen, ei materiaalisen, ja väliaikaisen taiteen merkitys kasvaa koko ajan. Nykyään tapahtumalliset teokset voivat menestyä myös taidekilpailuissa. Teokset voivat tulla esiin ei niinkään fyysisen objektin vaan tarinan kautta. Taiteen tarinallisuus ja välillinen kokeminen innoitti pyöreän pöydän keskusteluissa pitkään pohdintaan.

Julkisen taiteen hetkelliset ja tilapäiset teokset täytyy kokea jollain tietyllä hetkellä tai ne ovat ohi. Sama pätee performansseihin. Julkisen taiteen lähtökohta on, että se on kaikille tehty ja saavutettavissa olevaa taidetta. Mutta teoksista tulee eksklusiivisia, kun niitä on paikoissa, joihin ihmiset eivät mene tai pääse. Syntyy paradoksi siitä mitä ”julkinen” tarkoittaa. Taiteilijaduo IC-98:n teos *Khronoksen talo* on tästä jännittävä esimerkki. Käsitteellisessä ympäristöteoksessa talo ja sen aidattu pihapiiri on jätetty koskemattomaksi kauas tulevaisuuteen, emmekä pääse näkemään sitä, millainen talosta ajan kanssa tulee. Ajatus talosta ja ajan kulumisesta on kiehtovampi kuin itse talo.

Sini Mononen kirjoitti vuosikritiikissään teoksista, joita ei ollut itse nähnyt; teokset ovat tuttuja muiden kertoman kautta. Sosiaalisen median ja internetin aikakaudella, asioiden välillinen kokeminen on tyyppillistä. Teoksista liikkuu paljon enemmän kuvia ja muuta ”*metamateriaalia*”, kuin ennen. Metamateriaalilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkea kirjoitettua ja kuva- sekä videomateriaalia, jota teoksista liikkuu ja jaetaan, joka ei sellaisenaan ole osa teosta. Metamateriaali luo teoksiin uusia ulottuvuuksia. Pandemia-aika rajoituksineen on lisännyt entuudestaan etänä laitteiden välityksellä tapahtuvaa asioiden kokemista. Monille tavallisin kokemus taiteesta on kuitenkin ollut tarinallinen jo ennen pandemiaa. Monet meistä lukevat näyttelyistä enemmän kuin käyvät katsomassa niitä.

Teosten tarinallistamisen haasteena on kysymys siitä, kenen tarinan kautta teos koetaan? Onko olemassa oikeaa tai väärää tarinaa teoksesta ja tuleeko tarinasta jo liian tärkeä? Onko toisen kertoma teoksen tarina uskollinen taiteilijan alkuperäiselle tarkoitukselle, vai onko sillä edes väliä? Villu Jaanison gorillahahmoisen *Kaikki on mahdollista* -teoksen tuhopoltosta lähti liikkeelle täysin oma todellisuuteensa. Nettiin syntyi taiteilijasta riippumaton portaali, jossa ihmiset jakoivat kuvia ja kertoivat tarinoitaan edesmenneestä teoksesta. Teosta ei enää ole, mutta se jäi elämään ihmisten kertoman kautta. Ei tarvitse nähdä teosta, tarina siitä riittää. Tämä korostaa sitä, kuinka tärkeää tarina ja dokumentointi on julkisessa taiteessa.

Sosiaalisen median ja dokumentaation tärkeyden huomaa erityisesti valotapahtumien kohdalla, joiden sisältö on kuin luotu tallennettavaksi katsojien kameroille ja some-kanaviin. Pimeydessä ja valossa on jotain mystistä ja taianomaista. Valotapahtumiin mennään vangitsemaan hetkiä, joita voidaan sitten jakaa kuvina eteenpäin. Julkisen taiteen materiaalia on aina sen konteksti. Tuleeko sosiaalinen media osaltaan siis myös julkisen taiteen materiaaliksi? Se ei ole ainoastaan hyvä asia, jos silloin myös sosiaalisen

median lieveilmiöstä tulee osa teoksen kokemisen kontekstia. Toisaalta täytyy muistaa, että uudelle sukupolvelle sosiaalinen media ei ole vain kanava, jossa asioita jaetaan, vaan paikka, missä elämä ja myös taide tapahtuu.

Metamateriaali ei kuitenkaan korvaa omaa kokemusta taiteesta. On kiinnostava pohtia, kuinka kokemus teoksesta muuttuu, kun sen pääsee näkemään itse? Jos teoksista luodaan tarinoita ja viedään niitä eteenpäin, se ei korvaa taidekokemusta, joka voi olla myös paljon vähemmän kuin jokin suuri kertomus. Mutta sellaisenaan yhtä arvokas. Kokemus saattaa olla vain jotain, joka tapahtui eräänä päivänä. Jos kaupunki olisi täynnä jatkuvia vaukokokemuksia, ei sellaisessa paikassa pystyisi toimimaan. Teokset eivät voi hyökätä kimppuumme tarinoineen. Julkisen taiteen estetiikan ja kokemisen on hyväkin olla arkista.

AMMATTITAITEILIJUUS JA JULKISEN TAITEEN LAATU

Edesmennyt taidekriitikko Otso Kantokorpi kiersi ahkerasti katsomassa julkisia teoksia. Hän esitti eräässä seminaarissa mielipiteensä, että julkiset teokset ovat suurimmaksi osaksi huonoja. Julkisen taiteen tekeminen on vaativa taiteenlaji ja eroaa paljon esimerkiksi galleriaan tehtävästä taiteesta. Teosten pitää kestää useamman kuin vain yhden katselukerran. Pysyvät teokset jäävät ympäristöömme pitkäksi aikaa, riippumatta siitä, kuinka onnistuneita ne ovat. Kun uusia teoksia tulee harvakseltaan, muutokset näkyvät hitaasti. Kuitenkin löytyy yhä enemmän taiteilijoita, jotka meritoituvat julkisen taiteen kautta. Taiteen laatua rakennetaan julkisen taiteen kontekstissa enemmän kuin aikaisemmin.

Suunnittelualalla on yhä paljon ajattelua, että taide on jotain, jonka arkkitehti tai muu suunnittelija voi tehdä suunnittelutoimistossa. Teoksia tekevät edelleen muutkin kuin ammattitaiteilijat. Silloin teokset eivät monesti ole sisältöön vaan tekniseen toteutukseen keskittyviä. Vaikka halutaan, että taiteessa on sisältö ja laatu, niin voiko syntyä taiteen alalaji, jossa sisältö ei olekaan keskiössä? Mikä teos on, jos se ei ylitä teoskynnystä? Tulisi muistaa, että taiteen ja esimerkiksi arkkitehtuurin ja graafisen suunnittelun koulutukset eroavat toisistaan. Alojen ammattilaisilla on varsin erilaista osaamista annettavanaan. Teoksia tehtäessä taiteilijan osaaminen ei ole korvattavissa arkkitehdilla sen enempää kuin arkkitehdin työtä ei voi teettää taiteilijalla. Myöskään teoksen kustannukset tuskin ovat sen edullisempia, jos sen tekee joku muu kuin taiteilija.

Toisinaan koko hankkeesta saattaa puuttua henkilö, joka puolustaa taiteen tasoa. Jos tilaajalta puuttuu taiteen asiantuntemus, eikä taiteilijalla ole ketään haastamassa ja tukemassa prosessin aikana, on korkealaatuisen lopputuloksen aikaan saaminen taiteilijalle itselleen vaativampaa. Näistä syistä on tärkeää tilata teoksia ammattilaisilta ja juurruttaa taiteen asiantuntemusta myös tilaajatahoihin.

Taiteen laatu ja alueellisuus

Pyöreän pöydän ääressä keskusteltiin myös siitä, kuinka hankkeiden määrän kasvaessa, tulisi myös taiteen laadusta puhua enemmän. Laatukeskustelun kautta voi lähteä herättelemään ihmisten ajatuksia siitä, mitä kaikkea taide voiskaan olla. Myös ”huonot teokset” voivat toimia hyvinä keskustelun avauksina. Julkisessa taiteessa ollaan koko ajan kansalaisten rajapinnassa. Yleisöä ei voida rajata kovin tarkasti, mutta taiteen tekemistä voi lähestyä eri tavoilla ja teoksen kohtaajat on hyvä huomioida. Se, että hahmottaa erilaiset yleisöt, on myös yleisön arvostamista. Keskiössä tulisi aina olla kysymys siitä, ketä varten julkista taidetta tehdään.

Suurissa kaupungeissa on erilaiset kriittiset massat ja monesti paremmin mahdollisuuksia moninaisen taiteen kokemiseen ja erilaisiin kokemuksiin kuin pienemmällä paikkakunnalla. Pienissä kaupungeissa julkinen taide jakaa helposti mielipiteitä, kun kansalaiset ottavat taiteen ja kritiikin omakseen. Vahva paikallinen identiteetti voi toisaalta olla myös voimavara ja hyvä lähde omalaatuisen ja persoonallisen taiteen tekemiseen. Taide maailman outsidersina toimivat ITE-taiteilijat löytyvät pääsääntöisesti isojen kaupunkien ulkopuolelta ja samoin iso osa maa- ja ympäristötaiteesta.

Miten voidaan turvata, vaalia ja kannustaa siihen, että uuden tyyppisiä ja taiteellisesti kunnianhimoisia teoksia löytyy myös muualta kuin isoista kasvukeskuksista? Jokaisella paikkakunnalla asiaa joudutaan kypsyttämään ja julkiseen taiteeseen kasvamaan omaan tahtiin. Kauniista ja viihtyisästä on hyvä lähteä liikkeelle. Eri taideinstituutioilla on tässä myös tehtävänsä; laajentaa julkisen taiteen käsitystä ja käsitteen merkitystä. Taiteen lukutaito kehittyi tietysti muuallakin kuin julkisen taiteen keskuudessa, eikä kansalaisten tarvitse aina välttämättä tietää, onko jokin taidetta. Ahaa-elämys asiasta saattaa tulla mieleen myöhemmin.

Taidetta alennushintaan

Alalla olisi hyvä käydä avoimempaa keskustelua rahasta, hinnoista, taiteilijapalkkiosta ja siitä, mitä taiteen tilaaminen ja tekeminen maksaa. Kun julkisuudessa puhutaan taidebudjeteista, saattavat väärinymmärrykset, väärät uskomukset ja puhtaat asiavirheet saada kokonaisia hankkeita huonoon valoon. Kerran julkisuudessa negatiivisen leiman saaneita hankkeita saatetaan jopa perua. Taiteilijoiden monipuolistuvat roolit sekä hankkeiden erilaiset laajuudet ja vaatavuustasot tarkoittavat myös vaihtelua palkkioiden suuruudessa. Tästä syystä yleispätevien hinnastojen tekeminen ei ole mielekästä, mutta avoimempi keskustelu rahasta varmasti auttaisi koko kenttää, niin taiteilijoita kuin tilaajia.

Kentän pirstaloitumisen ja uusien tekijöiden tulon kentälle huomaa myös hinnoittelusta. Monesti taidebudjetit ovat pieniä ja taiteilijan työstä

KAARET, Mika Natri, 2020, Raisio. Kuvaaja: Vesa Aaltonen

olla valmiita maksamaan vain vähän. Varsinkin tilaajat, jotka tekevät taide- ja valokuvatekstejä, koska esimerkiksi alueen asemakaava pakottaa, menevät helposti sieltä, missä aita on matalin. Myös taiteilijoiden omat arviot työnsä hinnasta vaihtelevat paljon esimerkiksi kilpailuiden yhteydessä. Kun teki- jöitä tulee lisää, aina joku on valmis tekemään alennushinnoilla. Joskus hankkeissa halutaan säästyä kunnan taiteilijapalkkioiden maksamiselta, joten teetetään teokset opiskelijatyönä. Etenkin nuoret aloittelevat taiteilijat tekevät töitä helposti näkyvyydestä. Tästä syystä esimerkiksi Kuvataideakatemialla on nykyisin lautakunta, jossa arvioidaan hankekohtaisesti ovatko heille tarjotut taidehankkeet reiluja, ennen kun niitä ohjataan opiskelijoille.

Julkisen taiteen yhdenmukaistuminen & taiteen ja ei-taiteen rajan hämärtyminen

Taide on jo hyvin mukana monenlaisissa ympäristöissä. Sitä löytyy kiinteänä osana kaupunkitilaa, arkkitehtuuria, rakenteita ja pintoja. Taiteen integroitua ympäristöönsä taiteen ja ei-taiteen raja hämärtyy. Integroitulla taiteella voidaan jatkossa korvata rakenteellisia osia vielä enemmän. Voiko vaarana olla silloin taiteen "bulkkiutuminen", se, että edullisia valmiita ratkaisuja myydään "taiteena". Tilaajien ja taiteilijoiden tulisi pitää huolta, että teknisen toteutuksen tai tuotannon helppous ei aja taiteellisen sisällön edelle. On hienoa innostua ja inspiroitua onnistuneista teoksista. Kun jossain tehdään jotain onnistunutta, niin helposti muuallekin halutaan tehdä samaa. Julkisen taiteen teoksia tulisi kuitenkin lähtökohtaisesti miettiä uniikkeina kokonaisuuksina, jotka on suunniteltu juuri kyseiseen paikkaan. Erottautumisen ja ainutlaatuisuuden tulisi olla taiteessa keskiössä.

TAITEILIJAN MUUTTUVAT ROOLIT JA YHTEISTYÖN TÄRKEYS

Julkisen taiteen kentällä tarvitaan monipuolista osaamista. Monialaisuutta ja yhteistyötä tarvitaan etenkin, kun tehdään integroitua teoksia. Esimerkiksi valotaiteessa tarvitaan taiteilijan lisäksi sähkösuunnittelun ammattilaisia. Kun teoksille täytyy rakentaa perustuksia, miettiä valaistusta tai laskea lukuja, on hyvä, että taiteilijan rinnalla toimii myös muita ammattilaisia. Tärkeintä on varmistaa, että kaikissa hankkeissa on mukana tarvittava ammattitaito parhaan mahdollisen toteutuksen aikaansaamiseksi. Jos taiteilija on osa työryhmää, se vaatii taiteilijoilta myös uudenlaista ajattelua siitä, että lopputulos on osa jotain kokonaisuutta.

Teoksen luonteesta riippuen taiteilijalla voi olla hankkeissa monenlaisia rooleja esimerkiksi kuvanveistäjänä, suunnittelijana, värisuunnittelijana tai vaikka fasilitaattorina. Taiteen tekemisen lisäksi taiteilijat voivat toimia asiantuntijoina suunnittelijatiimeissä tuoden keskusteluun taidenäkökulmaa. Koulutuksen tulisi osata tarjota ja avata taiteilijuuden rinnalle uusia erilaisia rooleja. Yhdessä tekemisen henki pitäisi tulla jo koulutuksen kautta.

Tulevaisuudessa taiteilijoita nähdään entistä enemmän asiantuntijaroolissa osana työryhmiä.

Julkisen taiteen ei sovi kaikille taiteilijoille. Rakennusprojekteissa tulee usein vastaan haasteita, joita ratkotaan, niihin sopeudutaan ja tehdään muutoksia. Taiteilijan tulee käydä tämä läpi itsensä kanssa ja hyväksyä jossain määrin kompromissit, joita joskus vaaditaan. Hankkeissa kaikki osapuolet tekevät kompromisseja ja joustavat tarpeen tullen. Tärkeintä on, että teoksen luonne ja sisin säilyy ja että taiteilija voi seistä työnsä takana kompromisseista huolimatta. Kaikkein ei tarvitse suostua. Kyky yhteistyöhön on oleellinen taito, kun prosessit ovat kollektiivisia. Vaikka meillä on prosesseja ja vakiintuneita toimitusmenetelmiä, niin julkisen taiteen hankkeisiin kuuluu aina myös organisaatio ja epävarmuuden sietäminen.

Ryhmätyöskentelyssä henkilökemialla on iso merkitys, mutta hyvä kommunikaatio on kaiken avain. Taiteilijat joutuvat entistä enemmän ilmaistamaan ja artikuloimaan omaa tekemistään. Kun asioita sanallistetaan ja verbalisoidaan, ne tulevat myös enemmän esille. Taiteilijalta vaaditaan taitoa keskustella myös asukkaiden tai kaupunkilaisten kanssa. Pitää olla kiinnostusta kertoa, miksi on tehty juuri tällainen teos.

Kilpailukäytäntöjen merkitys kentän muutoksille

Myös taidekilpailuissa on yleistynyt työryhmien osallistuminen ja osallistujat muilta aloilta esim. arkkitehtuurista. Kun monialainen työryhmätyöskentely lisääntyy alalla muutenkin, on vain luonnollista, että sama kehitys näkyy myös taidekilpailuissa. Kuinka ja miten voidaan varmistaa taiteilijoiden asema taidekilpailuissa? Onko uhkana, että suunnittelutoimistot valtaavat alaa taidekilpailuissa ja yksittäisen taiteilijan on vaikea kilpailla toimistojen resursseja vastaan? Toisaalta työryhmien kautta julkisen taiteen kilpailuihin voi osallistua myös taiteilijoita, jotka eivät ehkä yksin koe julkista taidetta omakseen.

Kilpailuohjelmissa näitä asioita voidaan määrittää. Järjestäjä voi kohdentaa kilpailun suoraan ammattitaiteilijoille tai tehdä niin halutessaan muita rajoituksia osallistujien suhteen. Työryhmien osalta kilpailuohjelmassa voidaan esimerkiksi vaatia, että työryhmän jäsenistä pitää löytyä ammattitaiteilija tai -taiteilijoita. Tällaiset rajoitukset tulee kuitenkin kirjata selkeästi kilpailuohjelmaan.

Esitystekniikoiden kehittyminen on tuonut oman sävynsä taidekilpailuihin. Arkkitehtuurin ja muotoilun puolella yleisesti käytetyt 3D-suunnittelu ja mallinnustekniikat ovat löytäneet tiensä myös taidekilpailujen teosehdotuksiin. Onko kilpailuja alettu voittaa "planssitekniikalla"? Asettaako tämä kilpailuihin osallistuvat arkkitehdit tai suunnittelutoimistot etulyöntiasemaan? Toisaalta, jos taiteilija käyttää kilpailuehdotuksen tekoon 3D-suunnittelua ja mallinnusta, nähdäänkö kilpailuehdotus liian "arkkitehtimaisena" ja voiko valitusta tekniikasta saada arvostelussa negatiivisia pisteitä?

Taidekilpailuja järjestettäessä olisi hyvä pysähtyä aina pohtimaan, mikälaista materiaalia kilpailussa pyydetään. Tarvitaanko aina plansseja vai

mahdollisesti jotain muuta? Samalla voidaan pohtia sitä, mahdollistaako pyydetty materiaali eri taiteenalojen osallistumisen kilpailuun, vai tehdäänkö tässä jotain rajoituksia tahattomasti tai tarkoituksella.

Pitää kuitenkin luottaa siihen, että jury tekee päätöksen parhaan teoksen ja sisällön kautta. Juryn ammattitaiteilijat kykenevät kyllä näkemään vaikka lyijykynäpiirroksista, onko teos hyvä. Jurytyöskentelyssä pitäisi huomioida myös se, että taiteilijajäsenten olisi hyvä avata kunnolla muille tuomareille, miksi jokin ehdotus on paras. Monesti juryn muut jäsenet ovat kuitenkin niitä, jotka vievät kilpailun jälkeen hanketta eteenpäin, joten on kaikkien edun mukaista, että koko jury seisoo päätöksen takana ja ymmärtää voittaneen ehdotuksen.

Kilpailuneuvontaa antaa nykyisin Suomen Taiteilijaseura, jossa koko ajan päivitetään ja tehdään töitä palvelun ja tiedon kehittämiseksi.

ALAN UUSIUTUMISEN MAHDOLLISUUDET

Taidekilpailujen lisäksi julkisessa taiteessa ovat viime vuosina lisääntyneet portfoliohaut. Niillä saadaan koottua joukko hankkeesta kiinnostuneita taiteilijaehdokkaista, joiden joukosta lopullinen taiteilijavalinta tehdään. Pyöreän pöydän keskusteluissa nousi esiin huoli siitä, miten nuoret taiteilijat saadaan mukaan portfoliohakuihin, jos heiltä puuttuvat tarvittavat referenssit? Portfoliohaut ovat haasteellisia uransa alkuvaiheessa oleville taiteilijoille. Kun julkinen taide on merkittävä taiteilijan toimeentulomahdollisuus, tulisi taata, että myös uusilla tekijöillä on mahdollisuus päästä mukaan hankkeisiin.

Alan uusiutumisen kannalta on tärkeää pitää taiteilijavalintaprosessit avoimena myös uusille tekijöille sekä tarjota alan koulutusta. Koulutus mahdollistaa pääsyn mukaan alalle, ennen kun taiteilijalla on karttunut julkisen taiteen tekemisestä käytännön kokemusta.

Koulutuksen tärkeys

Koulutuskysymyksestä on puhuttu jo kauan. Julkisen taiteen osalta puuttuvat rakenteet, jotka varmistaisivat alan peruskoulutuksen. Tästä syystä koulutuksesta puuttuu myös jatkuvuus. Tarjolla on vain erikoistumis- tai lisäkoulutuksia, mm. Taideyliopisto, Aalto-yliopisto ja Lapin yliopisto yhdessä tarjosivat ensimmäistä kertaa vuosina 2019–2020 kaksivuotisen erikoiskoulutuksen julkisen taiteen taideasiantuntijoille. Tänä vuonna koulutus jatkuu uusien opiskelijoiden voimin. Turun Ammattikorkeakoulussa julkinen taide on puolestaan osa opetusta Kampus ART -taideohjelman myötä.

Alkaa olla entistä ongelmallisempaa, jos koulutus aloitetaan aina uudestaan. Tarvittaisiin vahvempia perusrakenteita. Koulutuskysymys on koko ajan akuutimpi ja se pitäisi pystyä järjestämään pysyvämmiin. Lisäksi kentän tarpeet ovat moninaiset. Pitäisi tehdä tarkempaa selvitystä siitä, mitä koulutustarpeita eri tahoilla julkiseen taiteeseen liittyen on. Koulutusta tulisi olla tarjolla taiteilijoille, välittäjä- ja asiantuntijatahoille sekä tilaajille.

TASAPAINOLAJEJA, Laura Pehkonen, 2018, Helsinki. Kuvaaja: Aura Saarikoski

Tilaajalla tulisi olla osaamista tekniseen toteutukseen, mutta myös jonkinlaista ymmärrystä taiteellisesta prosessista. Prosessiosaamisen vahvistaminen taiteen tilaamisesta aina teosten huoltoon asti on tärkeää hankkeiden kaikille osapuolille. Hyvien prosessien vakiinnuttaminen laajasti on kärsivällisyysprojekti, joka ottaa aikansa. Mitä enemmän tilaaja-organisaatioissa on tietoa ja osaamista, sitä vähemmän taidehankkeisiin ryhtyminen on yksittäisistä henkilöistä kiinni. Siitä tulee osa organisaation toimintatapaa.

Koulutus taiteilijoille

Julkisen taiteen koulutusta tulisi olla tarjolla taideopiskelijoille ja taiteilijoille myös muuten kuin satunnaisten kurssien ja kilpailujen kautta. Monessa taidekoulussa opitaan perustekniikat, työvälit yms. ensimmäisenä vuotena. Ensimmäinen opiskeluvuosi on se hetki, kun etsitään oman taiteellisen tekemisen suuntaa. Voisiko julkinen taide olla mukana jo siinä vaiheessa yhtenä vaihtoehtona? Myöhemmin osaamista voisi syventää vaikka yrittäjyysopintojen kautta. Lisäksi jo valmistuneille taiteilijoille olisi hyvä olla tarjolla lisäkoulutusmahdollisuuksia.

Luovalle yrittäjyyskoulutukselle on myös tilausta. Valmistuvat taiteilijat eivät välttämättä hahmota, millaisia erilaisia vaihtoehtoja yrittäjyyteen tai yrittäjyydelle alalla on. Alalla toimimisen kannalta tämä on kuitenkin tärkeää, jotta osataan pitää omia puolia ja ymmärretään, miten eri tavat toimia vaikuttavat taiteilijan ansaintaan ja sen mahdollisuuksiin. Budjetointiosaaminen ja oman työn hinnoittelu kuuluvat myös taiteilijan ammattitaitoon.

Julkisen taiteen tekijöiden olisi hyödyllistä oppia myös rakentamisen prosesseista ja vaiheistuksesta. Kun on kyse monialaisesta yhteistyöstä, on hyödyllistä, että hahmottaa oman tekemisensä kontekstin ja ymmärtää sen suhteessa kentän muihin osapuoliin. Silloin kommunikaatiostakin tulee helpompaa. Aiheesta on olemassa esimerkiksi Rakennustietosäätiön julkaisema RT-kortti *Taide rakennushankkeessa*, johon kannattaa tutustua.

Ei voida kuitenkaan vaatia, että kaikkien taiteilijoiden tulisi hallita rakentamisen prosessit syvästi jo siitä syystä, että moni taiteilija tekee uransa aikana ehkä vain yhden tai muutaman julkisen teoksen. Alalla toimii julkisen taiteen koordinaattoreita ja kuraattoreita, joilta löytyy osaamista taiteen ja rakentamisen yhteen sovittamiseen. Heidän ammattitaitoaan kannattaa hyödyntää. Moni taiteilija myös toimii sekä taiteilijan että koordinaattorin roolissa vaihtaen roolia hankkeen mukaan. Tarve taiteen välittäjätahojen erityisosaamiselle on kasvanut viime vuosien aikana sitä mukaan, kun julkisen taiteen hankkeiden määrä on lisääntynyt.

JULKISEN TAITEEN SUHDE YHTEISKUNTAAN

Tuoreessa Arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa *Apoli2020* avataan sitä, mikä arkkitehtuurin rooli tulee olemaan tulevaisuuden ongelmien ratkaisijana.

Julkinen taide linkittyy arkkitehtuuriin ja suunnitteluun ja kulkee sen rinnalla. Julkisen taiteen asemaa vahvistaa se, että taide kytkeytyy jatkossa entistä tiiviimmin arkkitehtuuriin ja siihen liittyviin tavoitteisiin. Voimme olla allergisia sille, että taiteelle on jokin ulkoa asetettu tarkoitus, mutta julkisen taiteen tulee pysyä mukana siinä kehityksessä, joka sen kontekstissa ja ympäröivässä maailmassa on käynnissä. Tulevaisuudessa ongelmien ratkaisun maailma tulee olemaan se, mikä on tärkeää. Taiteilijoiden tulee olla mukana tässä keskustelussa. Keinot jokainen taiteilija voi valita itse. Muutos voi avata uusia mahdollisuuksia rakentaa yhteiskuntaa myös taiteella.

Maailmalla, ja myös meillä, puhuttaa taiteen osuus alueiden identiteetin rakentumisessa. Kaupunkisuunnittelussa puhutaan vetovoimasta ja pito-voimasta. Alueita brändätään ja ne brändäytyvät taiteen avulla. Tähän liittyy myös alueiden sosiaalinen eriarvoisuus ja osallistava sekä yhteisöllinen taide, jossa ammattitaitelijat ovat tiettyjen ryhmien kanssa tekemässä alueita oman näköisekseen.

Tellervo Kalleisen ja Oliver Kochta-Kalleisen *Keskustelu puisto* Raumalla on hieno esimerkki onnistuneesta yhteisöllisestä ja kaupunkilaisia osallistavasta taideprojektista. Kaupungit ovat kiinnostuneita yhteisöllisistä ja osallistavista taiteesta, mutta monesti näissä hankkeissa on pieni rahoitus, joten vaikuttavuus voi jäädä vaatimattomaksi.

Kuvataidetta ei kuitenkaan tule valjastaa sellaisten yhteiskunnallisten epäkohtien ratkaisemiseen, joita taiteella ei voida ratkaista. Taiteilijaa voidaan esimerkiksi pyytää tekemään yhteisötaidetta tilanteeseen, jossa paikalla pitäisi sen sijaan olla sosiaalityöntekijä. Tällaisissa hankkeissa pitää aina varmistaa, että myös taiteilijalla on tarvittava tuki tai osaaminen ja muistaa, ettei taiteella voida korvata puuttuvia yhteiskunnallisia tukirakenteita.

Pyöreän pöydän äärellä käydyissä keskusteluissa tavoitettiin hyvin julkisen taiteen kentän moniulotteisuus. Julkinen taide ottaa jatkuvasti uusia muotoja ja kentän ymmärrys ja käytännöt kehittyvät siinä rinnalla. Toimintatapojen tulee olla sellaisia, että ne mahdollistavat alan uusiutumisen, eli uusien tekijöiden, ideoiden ja taidemuotojen tulon mukaan kentälle. Julkinen taide on vaativa taiteenlaji, jossa ammattitaidolla on merkitystä. Ihmiset kohtaavat julkisen taiteen oman arkensa keskellä ja juuri siinä on sen voima ja mahdollisuus tavoittaa ja koskettaa myös niitä, jotka eivät käy taiteen äärellä museoissa. Julkisen tilan taide ei synny tyhjiössä vaan on vahvasti yhteydessä ympäristöönsä ja ympäröivään yhteiskuntaan.

s. 1 **RUUSUKATU OULU**, Kaisa Salmi, 2013, Oulu. Kuvaaja: Kati Leinonen
s. 2+3 **740 H**, Terhi Heino, 2012, Oulu. Kuvaaja: Kati Leinonen

s. 4 Henri Terho, kuvaaja: Vilja Pursiainen
s. 30+31 **TUOHI**, Antti Immonen, 2018, Joensuu. Kuvaaja: Kati Leinonen
s. 32 **METSÄKAURIS / BAMBI**, Matti Haupt, 1957, Helsinki. Kuvaaja: Aura Saarikoski

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland